

PEDAGOGIKADA KOMPETENSIYA TUSHUNCHASI

Sherzod Elmuratovich Sultonov

Qoʻqon davlat pedagogika instituti oʻqituvchisi

ANNOTATSIYA

Turli soha tizimlardagi yutuqlarning asosi maktablarda tashkil etiladigan dars jarayonining sifati bilan belgilanadi. Oʻquv soatlarida taʼlim oluvchilarga yetarli bilim berish hayotiy koʻnikmalarini oshirish va malakalarini shakllantirish taʼlim beruvchining kompetensiyasiga bogʻliq. Shu bois pedagogika fanida kompetensiya tushunchasi oʻziga xos mazmun kasb etmoqda.

Kalit soʻzlar: kompetensiya, bilim, koʻnikmalar, fikrlash, muloqot, tajriba

АННОТАЦИЯ

Основа достижений в различных отраслевых системах определяется качеством учебного процесса, организуемого в школах. Предоставление обучающимся достаточных знаний в течение учебного часа повышение их жизненных навыков и формирование их квалификации зависит от компетентности педагога. Поэтому в педагогической науке понятие компетентности приобретает особое содержание.

Ключевые слова: компетентность, знания, навыки, мышление, общение, опыт

ABSTRACT

The basis of achievements in various field systems is determined by the quality of the course process organized in schools. The provision of adequate knowledge to the educators during the training hours depends on the competence of the educator to improve his / her vital skills and the formation of his / her skills. Therefore, the concept of compensation in pedagogical science acquires a specific meaning.

Keywords: competence, knowledge, skills, thinking, communication, experience

KIRISH

Pedagogika oliy taʼlimida tahsil olayotgan har bir talaba oʻzini kelgusida sharaffli oʻqituvchilik kasbini egallashini his etishi shart. Bu borada pedagogika oliy oʻquv yurtlarining oʻquv-reja va fanlar boʻyicha dasturlarida boʻlajak oʻqituvchilarga shu kasbning sir-asrorlarini oʻrgatish, ilmiy bilimlar berish, oʻqituvchi kasbi haqida maʼlumot berish va koʻnikma hosil qilish, umuman kompetensiya tushunchasini singdirish nazarda tutiladi. Zero, bularning barchasi taʼlim olish jarayonidan boshlanadi.

Ta'lim jarayoni bu- ta'lim oluvchining bilmaslikdan bilishga tomon, oddiydan murakkabga tomon, uncha tuliq bo'lmagan bilimdan ancha to'liq, aniqroq va chuqurroq bo'lgan bilim tomon sodir bo'ladigan jarayondir. Bu ta'lim beruvchi rahbarligida amalga oshiriladi. Ta'lim beruvchi bilim egallash yo'llarini ta'lim oluvchilarga ko'rsatadi, ya'ni kishilik jamiyati tomonidan bor, hamda bunday bilimlarga ega bo'lmagan bola ongida vositachilik qiladi. Ta'lim beruvchining faoliyati tufayli ta'lim puxta o'ylab chiqilgan maqsad, mazmun va dasturlar asosida olib boriladigan jarayonga aylanib, kutilgan natijalarni beradi.

Ta'lim jarayonida fanlar bo'yicha amalga oshiriladigan seminar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari nazariy bilimlarni mustahkamlashga hamda ularni ko'nikmaga aylantirishgagina emas, balki ularni amaliy ish jarayonida qo'llashga ham imkon beradi. Bunday mashg'ulotlar tanlagan kasbi to'g'ri ekaniga ishonch hissini uyg'otadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Talabalarni o'qituvchilik kasbini va pedagogik mahoratni egallashi, kelajakda maktab o'qituvchilar jamoasiga kirishib, unda o'z o'rnini topib keta olishini kafolatlaydi. Bo'lajak o'qituvchi kelgusida mohir o'qituvchi bo'lib shakllanishida jamoaning yordamidan yuz o'girmasligi, qiyinchiliklarga duch kelganda ruhan tushmay, o'z xatolarini ko'ra bilishi va uni bartaraf etishi uchun o'zi harakat qilishi uning o'ziga bog'liq. Zero, bugungi pedagogika oliygohining talabasi muvaffaqiyatli ishlash uchun yuqori kompetentsiya tushunchasiga ega bo'lishi kerak.

Kompetentsiya— belgilangan vazifalarni samarali bajarish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar, bilimlar va tajribalarning kombinatsiyasi [1].

1955 yilda amerikalik olim va tashkiliy psixologiya mutaxassisi Daniel Katz kompetentsiyani quyidagi tasnifini taklif qildi [2]:

► funksional (texnik) kompetentsiyalar-ishni bajarish uchun zarur bo'lgan texnik ekspertiza bilan bog'liq bilim va ko'nikmalar;

- boshqaruv vakolatlari-resurslarni rejalashtirish, tashkil etish va ulardan foydalanish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar;

- aloqa qobiliyatlari-boshqalar bilan muloqot qilish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar;

- kontseptual kompetentsiyalar-mavhum darajalarda rejalashtirish va fikrlash uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar.

Shu bilan birga, vakolat modellari sezilarli o'zgarishlarga duch keldi, chunki ularning diqqat markazida raqamli va ijtimoiy ko'nikmalar turadi.

Metacompetences (metacompetences)

Metan-kompetentsiyalar toifasiga shaxsning o'ziga xos xususiyatlari kiradi. Shaxsning o'z kuchli va zaif intellektual tomonlarini anglash qobiliyati, muammolarni hal qilishda turli vaziyatlarda harakat qilish usuli, ko'nikma va bilimlarni qo'llash va yetishmayotgan vakolatlarni qoplash usullari [3]. Har bir ta'lim oluvchi alohida shaxs sifatida tan olinadi. Pedagogik ta'limda shaxs- alohida individ, mohiyatan yaxlit ijtimoiy-axloqiy olam. U o'zida inson mohiyatini, uning mavjudot sifatidagi qadriyatini mujassam etadi. Shaxs ijtimoiy-gumanitar fanlarda o'z yo'nalishi, tadqiqot ob'yekti va maqsadi nuqtai nazaridan turlicha talqin etiladi. U o'ta murakkab, ziddiyatli, qaramaqarshi, o'zini o'zi inkor etadigan mavjudot sifatida, biologik, fiziologik, ijtimoiy, ma'naviy, ruhiy, axloqiy va estetik aqlidrok, tafakkur ob'yekti sifatida, hatto, falsafiy va mantiqiy, yashash huquqi va hayot mantig'i jihatidan tadqiqot manbaiga aylanishi mumkin.

Intellektual-aql-idrok va analitik fikrlashi rivojlangan shaxs; aqliy mehnatning vakili.

Sotsiologiya nuqtai nazaridan, "intellektual", "Erudit" dan farqli o'laroq, haqiqat va axloq haqida mavhumlik jarayoniga doimiy ravishda kiritilgan ijodiy ijtimoiy mavzu. Intellektual g'oyalarni ishlab chiqaradi va rivojlantiradi, jamiyatning qolgan qismi uchun me'yorlar va madaniy qadriyatlarni belgilaydi[4].

Professor Xose Arangurenning so'zlariga ko'ra, intellektual uchun bizda mavjud bo'lgan narsa bo'lishi kerak emas. Bu tushunchadan ziyolilarning nomuvofiqligi — "begona", isyon deb ataladigan narsa. Shunday qilib, intellektual "millatning vijdoni", "jamiyatdagi ozchilikning eng ilg'or, mustaqil va progressiv ovozi"ga aylanadi [5].

Shu jumladan metan-kompetentsiyalar toifasiga shaxsning o'ziga xos:

1. O'z bilim jarayonlarini rejalashtirish, boshlash, tekshirish va baholash qobiliyatlari;
2. Vazifalarning murakkabligi darajasini tushunish;
3. Axborotni tahlil qilish qobiliyati;
4. Grafika va analogiya kabi samarali kognitiv yordamchilar va vositalardan foydalanish qobiliyatlari ham kiradi.

Ijtimoiy kompetensiyalar haqidagi zamonaviy g'oyalar 2005 yilda D. Winterton (J. Winterton) va F. Le dest (F. le Deist) tomonidan "kompetentsiyalar nima?", degan savolga o'z javoblarini berishgan. Shuningdek, bir qator zamonaviy tadqiqotchilar ham o'z g'oyalarni kengaytirib shartli ravishda ijtimoiy deb tasniflanishi mumkin bo'lgan qo'shimcha kompetentsiyalarni aniqladganlar.

R. Boyatzis (R. E. Boyatzis), J. Batista-Foguet (J. M. Batista-Foguet) va boshqalar "hissiy aql" (hissiy aql, EI) [6] tushunchasini bir qator hissiy kompetentsiyalarni birlashtirish sifatida kiritdi:

- o'z va boshqalarning his-tuyg'ularini anglash qobiliyati;
- o'z va boshqalarning his-tuyg'ularini boshqarish qobiliyati;
- munosabatlarni boshqarish qobiliyati: nizolarni hal qilish, jamoada aloqa o'rnatish, Ilhom berish va h. k.

F. Leon (F. T. L. Leong) va P. Vong (P. T. P. Vong) situatsion kompetensiya modeli doirasida madaniy yoki madaniy kompetentsiyalarni ajratadi⁵. Bunday kompetentsiyalar ayniqsa madaniyatlararo va dinlararo o'zaro munosabatlarda dolzarbligi bilan ajralib turadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, pedagogikadagi kompetensiya bu:

- mamlakatimizda olib borilayotgan ta'lim tizimining odil va demokratiyalashtirilishi o'quv jarayoniga o'zgacha talab va o'zgacha pedagogik munosabatlarni kashf etishi bo'lib, bu jarayon mazmun mohiyatdan avvalgidan tubdan farqlanadi;

- ta'lim sohasida o'quvchi, o'qituvchi, oila, mahalla hamkorlikda bir maqsad sari, ya'ni, DTS talablarini o'zlashtirish va undagi me'yorlardan yuqoriroq natijalarga erishishni taqozo etishi;

- DTS talablarini bajarishning asosiy omillaridan biri ta'lim jarayoniga samarali natijaga ega yangi pedagogik texnologiyalarning joriy etilishidir;

- Ta'lim jarayoniga ilg'or pedagogik texnologiyalarni qo'llash, ta'lim samaradorligini oshirish, ilm-fan yutuqlarini amaliyotga joriy etish orqali ijodkor, mustaqil fikr yurita oladigan ijtimoiy faol yuksak ma'naviyatli yoshlarni tarbiyalash vazifasini amalga oshiruvchi bilimlar izimi;

- O'qituvchi yoshlarga zamon talablariga javob beruvchi bilimlarni berish uchun avvalo o'zi ana shunday bilimlar bilan qurollanishi.

Zero, turli soha tizimlardagi yutuqlarning asosi maktablarda tashkil etiladigan dars jarayonining sifati bilan belgilanadi. O'quv soatlarida ta'lim oluvchilarga yetarli bilim berish hayotiy ko'nikmalarini oshirish va malakalarini shakllantirish ta'lim beruvchining kompetensiyasiga bog'liq.

REFERENCES

1. Gorsline K. — "A competency profile for human resources, no more shoemakers children"

-
2. Katz D. — ‘Review of Handbook of Social Psychology’, 1955
 3. Jameson K., Narens L., Goldfarb K., Nelson T. — ‘The influence of near-threshold priming on metamemory and recall’ — *Acta Psychologica* 73(1), 1990
 4. *Кристоф Ш.* Французские интеллектуалы от дела Дрейфуса до наших дней: память и история // Шарль К. Интеллектуалы во Франции: Вторая половина XIX века. М., 2005, с. 291—321
 5. Batista-Foguet J., Saris R., Boyatzis E., Guillen L., Serlavos R. — ‘Effect of response scale on assessment of emotional intelligence competencies’ — *Personality and Individual Differences* vol. 46, 2009